

De wereld van Aida Withoos: kunstenaars en tuinen in de Gouden Eeuw

Tentoonstelling Bibliotheek Wageningen UR, 10 november t/m 19 maart 2010

FORUM Bibliotheek, leeszaal Speciale Collecties. Open: maandag - vrijdag, 9 - 17 uur
Droevendaalsesteeg 2 (gebouw 102), 6708 PB Wageningen, <http://library.wur.nl/speccol>

Waarom de Wereld van Alida Withoos?

Bij de Speciale Collecties van de Bibliotheek Wageningen UR liggen oude botanische tekeningen. Ze zijn een uiting van de bijzondere rol die Nederland in de zeventiende eeuw heeft vervuld. Door haar handel overzee is de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden een van de machtigste en welvarendste landen van de wereld. Die macht en welvaart lag niet bij de adel zoals in andere landen, maar bij de burgerij. De handels- en kooplieden bepalen vaak ook in het stadsbestuur het reilen en zeilen van de stad. Hun welvaart uit zich niet alleen in een mooi grachtenpand maar ook in het bezitten van buitenhuizen met prachtige tuinen. Een ware rage in het verzamelen van bijzondere en exotische voorwerpen, planten en dieren ontstaat. Het geeft status en aanzien als je gasten rondleidt door tuinen en kassen met vreemde planten, zoals de ananas, langs de menagerie met bonte vogels en in de rariteitenkamer met allerlei schelpen, fossielen, gesteenten, opgeprikte vlinders en ander gedierte. Bloemen zijn echter vergankelijk. Om hun pracht het hele jaar door te kunnen en laten zien laat men ze vastleggen in tekeningen door kunstenaars.

Alida Withoos is zo'n kunstenaar. We weten van haar heel weinig maar wat haar interessant maakt, is dat we weten waar ze gewerkt heeft en met welke mensen. En dat zijn nu juist de hotspots van het botanisch verzamelen, tuinen die met hun collectie aan de internationale top staan. Het Konst-boeck van Simon Schijnvoet bevat zes tekeningen van Alida Withoos. In de gekleurde Moninckx-atlas in Amsterdam bevinden zich dertien tekeningen van haar hand.

Alida Withoos is een van de achttien kunstenaars die planten tekent op de buitenplaats Vijverhof van Agnes Block, een particuliere verzamelaarster en kweekster van uitheemse planten. Dat Nederlandse vrouwen in de zeventiende eeuw als zeer actief op buitenlandse bezoekers overkwamen, is al langer bekend. Vooral in de botanie en de botanische kunst hebben zij een belangrijk aandeel gehad. Als we dus iets meer te weten willen komen over deze rijke cultuur van botanie, tuinen, verzamelen en kunst en het

aandeel van vrouwen daarin dan is Alida Withoos de geschikte persoon om ons in die wereld te introduceren.

Alida Withoos, haar leven en werk

Weinig gegevens zijn bekend over het leven van Alida Withoos en nog minder over haar persoonlijkheid. Ze is in Amersfoort geboren, vermoedelijk in 1661, als tweede dochter uit het huwelijk van de bekende schilder Matthias Withoos en Wendelina van Hoorn. Na inname van Utrecht door de Fransen in het rampjaar 1672 verhuist de familie naar Hoorn. Vader Matthias is bang dat de Fransen *'als sprinkhanen zouden middag- en avondmalen op zijn dochters'*. In 1680 doet de achttienjarige Alida belijdenis bij de gereformeerde gemeente van Hoorn. Alida wordt daar door haar vader samen met haar drie broers en een zuster opgeleid in de teken- als de schilderkunst. Matthias Withoos is bekend om zijn bosstillevens. In die tijd vervolgen zoons meestal hun opleiding bij een andere meester of in het buitenland om een eigen stijl te ontwikkelen. Schilderende dochters blijven in het atelier van hun vader werken en in diens stijl om zo bij te dragen aan zijn werk. Van Alida en Maria zijn een aantal schilderijen met bosstillevens bekend die door hen zijn gesigneerd of aan hen toe geweest.

In Hoorn zijn aan het einde van de zeventiende eeuw relatief veel kunstenaars gespecialiseerd in het tekenen van allerlei natuurhistorische zaken zoals bloemen, vlinders en vogels. Behalve werk van de familie Withoos, zogenaamde *'Withoosjes'*, komen de namen van onder andere Johan Bronckhorst en diens leerling Herman Hengstenburgh vaak voor in boedelinventarissen van regenten en kooplieden in Hoorn. Hoorn behoort door de aanwezigheid van een Kamer van de Verenigde Oost-Indische Compagnie tot een van de welvarendste steden van Noord-Holland. Vlakbij Amsterdam heeft een kleine kring van kunstenaars hier een niche in de markt gevonden die bij een toenemend aantal liefhebbers in de smaak valt. Alida's oudste broer Pieter Withoos maakt vooral tekeningen van vogels en vlinders en andere insecten. Hij is bekend als de maker van twee tekeningen van de witte dodo. Twee broers, Jan en Frans, verlaten na hun leertijd het atelier van hun vader om in het buitenland te gaan schilderen.

Vrij laat, als negenendertig-jarige, trouwt Alida in 1701 met de fijnschilder Andries Cornelisz van Dalen in Amsterdam. Waarschijnlijk is ze wat onder haar stand en kunstzinnig niveau getrouwd. Ze krijgen geen kinderen. Uit de periode na haar huwelijk is geen werk van Alida bekend. Mogelijk heeft ze na haar huwelijk niet meer gewerkt of werkt ze in het atelier van haar man. Ze is in Amsterdam overleden in 1730.

Naast schilderijen maakt Alida Withoos veel natuurhistorische tekeningen, vooral van bloemen en vlinders. Met haar tekeningen heeft Alida Withoos een eigen reputatie op weten te bouwen. Opvallend is dat ze haar werk met een krachtige handtekening signeert, ze is er zichtbaar trots op. De contacten van Alida Withoos lijken vooral te hebben gelopen via een eigen netwerk: het kunstenaarsmilieu in Hoorn, het gezelschap kunstenaars op Vijverhof en een kring van tekenaars en schilders rond de Amsterdamse Hortus. Het is duidelijk dat de wereld van de botanie, de tuinen en de kunst in de Gouden Eeuw een fascinerend geheel vormt. Vrouwen uit verschillende bevolkingslagen hebben daar een actief aandeel in gehad. Alida Withoos heeft er zich als kunstenaars met haar tekeningen een eigen plaats weten te creëren, de *Wereld van Alida Withoos*.

A. Dames aan de Vecht:

Alida Withoos, Agnes Block en Maria Sybilla Merian

De botanie is door de eeuwen heen een van de weinige terreinen binnen de wetenschappen waar vrouwen van oudsher een eigen aandeel hebben. Van echte wetenschappelijke interesse, zoals bij Agnes Block en Maria Sybilla Merian, is in die tijd slechts bij uitzondering sprake. Geloof en zakelijke contacten spelen een belangrijke rol in de Republiek. Toch laat men zich daardoor niet beperken in het uitwisselen van planten, zaden, rariteiten en andere verzamelobjecten. Voor rijke dames in de zeventiende eeuw maakt schilderles soms deel uit van een humanistische opvoeding. Onderwerpen uit de natuur, stillevens en bloemstukken zijn de enige thema's die vrouwen mogen schilderen. Diegenen die verdienstelijk blijken te kunnen schilderen, blijven als dilettanten actief. Een tweede groep vrouwelijke schilders in het Nederland van de zeventiende eeuw is kunstenaressen 'om den brode'. Alida Withoos en Maria Sybilla Merian zijn voorbeelden van vrouwelijke kunstenaars die voortkomen uit een schildersfamilie. Talentvolle dochters worden door hun vader opgeleid om mee te werken aan de productie van het atelier. Alida weet met haar werk echter wèl een eigen naam en reputatie op te bouwen.

In 1687 tekent Alida Withoos de bijna rijpe vrucht van de Ananas, op iets minder dan de ware grootte 'na 't leven'. Dit doet ze in opdracht van Agnes Block, de eigenaresse van de buitenplaats Vijverhof aan de Vecht. De familie van Agnes Block maakt deel uit van een groep vermogende Amsterdamse doopsgezinden die hun fortuin vooral verdiend hebben in de zijde- en lakenhandel. De doopsgezinde elite is nauw verwant met elkaar. De beide echtgenoten van Agnes Block behoren ook tot die kringen. Door haar eerste huwelijk is Agnes Blok een nicht van de dichter Joost van den Vondel waar ze gedurende zijn gehele leven contact mee blijft houden. In 1668 dicht Joost van den Vondel op de negenendertigste verjaardag van Agnes Block over haar liefde voor de botanie:

*Agnes, staek nu 't onderzoeken
En gesprek met stomme boecken.
Teken bloemperk noch prieel.
Besigt potloot, noch penseel,
Pen, noch int, noch waterverven:
't is nu tijt de kunst te derven.*

Graft, C.C. van de
Agnes Block, Vondels nicht en vriendin
Utrecht: Bruna, 1943. - 168 p. [21] p. : pl.
FORUM - STACKS - 288D61

De familie van Agnes' eerste man, Hans de Wolff, bezit een buitenplaats in de Purmer waar zich rond 1670 een bijzondere oranjerie bevindt. In het boek de *Nederlantze hesperides* van Jan Commelin uit 1676 wordt de oranjerie geroemd als de beste en de grootste van al. Als bewijs van de uitstekende resultaten die zoon Pieter de Wolff er behaalt, beeldt Commelin een 'Calabrisch Limoen' af die er in 1672 tot een rijpe vrucht is opgekweekt. Mogelijk leert Agnes hier al een aantal van de tekenaars van bloemen en dieren kennen, die ze later op haar eigen buitenplaats laat werken.

Commelin, J.
Nederlantze hesperides, dat is, oeffening en gebruik van de limoen- en oranje-boomen; gestelt na den aardt, en climaat der Nederlanden
Tot Amsterdam: by Marcus Doornik, 1676. - 47 p. : 1 frontsp., 27 pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R350B02-2

In 1670, na het overlijden van haar eerste echtgenoot, koopt Agnes Block de buitenplaats Vijverhof aan de Vecht. Tussen Breukelen en Nieuwersluis hebben zoveel Amsterdamse doopsgezinden hun zomerverblijf dat men het gebied de 'Mennistenhemel' noemt. In de eerste druk van *De zegepraalende Vecht* zit een kaart met een mooi overzicht van alle buitenplaatsen.

Stoopendaal, D. ; Leth, A. de ; Bruin, C.

De zegepraalende Vecht, vertoonende verscheidene gesichten van lustplaatsen, heeren huysen en dorpen; beginnende van Utrecht en met Muyden besluitende.

Amsteldam: Wed. Nicolaus Visscher, 1719. - 16 p. : 98 aangezichten, 1 krt.

FORUM - SPEC.COLL. - R350A14

Agnes Block steekt veel tijd en geld in het verfraaien van Vijverhof. Behalve een statig huis is er onder andere een theekoepel, tuinen met Franse bloemperken, vijvers, een volière en een oranjerie. De door Van Luttermvelt, op basis van de zeer summierse verkoopgegevens, beschreven plattegrond van de tuin is vrij eenvoudig. Aan weerszijden van het huis lagen vier bloemperken in Franse stijl, de 'parterres de broderies', omzoomd door lage geschoren haagjes. Op de oostelijke hoek van de tuin stond een tuinkoepel met prachtig uitzicht op een bocht in de Vecht. Links van de parterres moet het 'oranjehuis' gesitueerd zijn geweest waar Agnes haar zeldzame en uitheemse planten kweekte.

Luttermvelt, R. van

De buitenplaatsen aan de Vecht

Lochem: De Tijdstroom, 1948. - 278 p.

FORUM - STACKS - 457E21

Vol trots laat Agnes Block zich samen met haar tweede man, Sijbrand de Flines, op een schilderij afbeelden met Vijverhof op de achtergrond en op de voorgrond allerlei objecten van hun interesse, zoals de Ananas 'Linscotti' (helemaal links). De ananas heeft zij, als eerste in Nederland, weten op te kweken tot een rijpe vrucht. Ter ere van deze gelegenheid heeft Agnes Block een zilveren penning laten slaan en de plant laten tekenen door Alida Withoos. Van de collectie tekeningen die Agnes Block door 19 bekende kunstenaars laat maken, is alleen nog een veilingcatalogus uit 1730 bekend van Valerius Röver, die de collectie heeft gekocht na Agnes' dood in 1705.

Hunt, J.D. ; Jong, E. de

Anglo - Dutch garden in the age of William and Mary = De Gouden Eeuw van de
Hollandse tuinkunst

Journal of garden history, vol. 8 (1988) no. 2 & 3

FORUM - STACKS - NN43511,8,2/3

Geleerden als Jan Commelin, Frederick Ruysch en Paul Hermann en kunstenaars zoals Maria Sybilla Merian en mensen als Simon Schijnvoet leggen ook rariteitenverzamelingen aan als studiemateriaal. Het contact tussen verzamelaars en geleerden in binnen- en buitenland is zeer intensief en behelst verkoop en ruil maar ook het uitlenen van natuurhistorische handboeken. De tekeningen werden veelal in albums bijeen gebonden of als losse vellen in een zogenaamd Konst-boek bewaard. Als een van de weinige vrouwen bezit Agnes Block zo'n kunst- en rariteitenkabinet. In het boek van Levinus Vincent zien we hoe zo'n verzameling een indrukwekkende omvang kan hebben.

Vincent, L.

Wondertooneel der nature

Amsterdam: Halma [etc.], 1706,1715. - 2 dl. in 1 bd.

FORUM - SPEC.COLL. - R337B42

Alida Withoos werkt op Vijverhof in een select gezelschap van gerenommeerde kunstenaars waaronder Johannes Bronckhorst, Pieter Holsteijn en ook haar broer Pieter Withoos. Uit het Konst-boeck van Simon Schijnvoet zijn van alle vier tekeningen aanwezig met verschillende vlinders. Behalve Agnes' trots, de Ananas, heeft Alida Withoos nog vijf tekeningen voor haar gemaakt. Van al deze tekeningen is de vindplaats onbekend; wel is er ander werk van haar te vinden in musea en particuliere verzamelingen.

Vlindertekeningen v.l.n.r. van Pieter Withoos, Pieter Holsteijn, Johannes Bronckhorst (2x) en Alida Withoos

Uit: Konstboeck van Simon Schynvoet

[Amsterdam?: s.n., 1690-1750?]. - 142 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R355A02 / - Rladeblok2,lade1

|

Stighelen, K. van der ; Westen, M. ; Meijer, M. ; Koninklijk Museum voor Schone Kunsten (Antwerpen)

Elck zijn waerom : vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950

Gent [etc.]: Ludion, 1999. - 399 p.

FORUM - BOOKS - 227-A/1999-09

|

Dumas, C. ; Rijdt, R.-J. te

Kleur en raffinement : tekeningen uit de Unicornio collectie

Zwolle [etc.]: Waanders [etc.], 1994. - 160 p.

FORUM - STACKS - 533D22

Agnes Block verzamelt ook allerlei naturalia voorwerpen zoals schelpen, fossielen, gesteenten, geprepareerde vlinders en opgezette vogels en andere dieren. Haar motto is: Fert Arsque Laborque Quod Natura Negat. Dat betekent: Kunst en arbeid vermogen waar de natuur in gebreke blijft. De boodschap is duidelijk: pas door het toedoen van Agnes Block kan de natuur bloeien. Geheel in de geest van die tijd vinden de verzamelaars het soms nodig om de natuur te verfraaien. Zo had de Delftse stadsdoctor en burgemeester Henri d'Acquet in zijn verzameling onder andere een nervenskelet van een blad van de *Ficus religiosa* L. dat beschilderd was met insecten. Van de verzameling van D'Acquet zijn drie banden met ruim duizend gedetailleerde afbeeldingen van insecten, slangen en exotische planten bewaard gebleven. Wageningen heeft een deel met alleen planten; de andere delen zijn bij de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek en bij het Koninklijk instituut voor de Tropen.

Acquet, H.J. d'

[Arbores, frutices, bulbi, plantae, ad vivum coloribus pictae]

[Delft: s.n.], 1670-1706. - 140 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R362D01

In opdracht van Agnes Block tekenen Alida Withoos en Maria Sybilla Merian beiden een akelei, samen op een blad. Maria Sybilla Merian is bekend geworden als de ondernemende vrouw die samen met haar jongste dochter

Dorothea rond 1700 een reis naar Suriname onderneemt om daar de insecten en hun metamorfose van larve tot volwassen dier met eigen ogen te bestuderen. Het is gebruikelijk in die tijd dat kunstenaars zoals Merian tekeningen maken van nieuw ontdekte soorten maar Merian bestudeert ze ook echt en publiceert haar bevindingen in lijvige boekwerken met prachtige illustraties. Zij doet in haar empirische studie van de natuurlijke historie een wetenschappelijke kennis op die verder gaat dan die van de wetenschappers van hun tijd. Haar boek *De Europese insecten* is samengebonden met haar meesterwerk over de *Surinaamsche insecten*.

Merian, M.S. ; Marret, J.

Over de voortteeling en wonderbaerlyke veranderingen der Surinaamsche insecten, ...
De Europese insecten : met een korte beschryving, waar in door haar gehandelt word van der rupsen begin, voedzel en wonderbare verandering, ...
t' Amsterdam: by Jean Frederic Bernard, 1730. – 2 boeken in 1 band
FORUM - SPEC.COLL. - R342A11-1

Merian publiceert het boek met haar studie naar Surinaamse insecten en hun gedaanteveranderingen voor het eerst in 1705. Ze is de eerste die insecten afbeeldt op de planten waarop ze leven, de zogenaamde waardplanten. Ook Merian tekent de ananasvrucht. Deze uitgave van ver na Merian's overlijden is een zogenaamde piratendruk. De platen zijn illegaal gedrukt zonder beschrijvende tekst en met een verkeerde titel: *Receueil de[s] plantes des Indes*. Planten zijn bijzaak, het gaat haar om de insecten.

Merian, M.S.

Receueil de[s] plantes des Indes
Paris: Huquier, [1768]. - 3 p. : 72 gekl. pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R348A17

B. Exotische planten en de VOC

Met de ontdekking van nieuwe werelddelen groeit het besef dat Gods schepping van het planten- en dierenrijk omvattender is dan men denkt. Ook ziet men in die nieuwe planten al snel zowel een geneeskundig als economisch potentieel. Het merendeel van de planten wordt aangevoerd door de schepen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en de West-Indische Compagnie (WIC) uit Azië, de beide Amerika's en vooral Kaap de Goede Hoop in Zuid-Afrika. De compagnieën moedigen natuurhistorisch onderzoek in beperkte mate aan, vooral in de hoop economisch interessante gewassen, zoals specerijen, te ontdekken. Maar zij zijn tevens beducht dat de informatie in verkeerde handen zal komen.

Op Kaap de Goede Hoop is een compagnietuin ter bevoorrading van de schepen met vers voedsel en drinkwater om scheurbuik van de bemanning te voorkomen. Juist deze zuidelijke punt van Afrika vormt een apart plantenrijk (Capensis) met eigen plantengeslachten. Op verzoek van Johan Huydecoper van Maarsseveen, een van de bewindslieden van de VOC, stuurt gouverneur Simon van der Stel regelmatig Zuidafrikaanse gewassen en zaden naar Amsterdam. Deze worden verdeeld over particuliere liefhebbers van planten en de Amsterdamse Hortus. Ook van andere vestigingen van de VOC, Mauritius, Batavia, Ceylon, Bengalen, Coromandel en Suriname, wordt plantenmateriaal verzameld voor Huydecoper en voor de Hortus.

Commelin, C.

Flora Malabarica : sive horti Malabarici catalogus

Lugdunum Batavorum: Fredericum Haaringh, 1696. - [302] p.

FORUM - SPEC.COLL. - R335F14

Enkele exotische planten, getekend door Alida Withoos

No. 123: [Acanthus mollis L.]

No. 126: Tomatenplant [Solanum lycopersicum L.]

Uit: Kunstboek van Simon Schynvoet : [verzameling botanische illustraties]

[Amsterdam?: s.n., 1690-1750?]. - 142 pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R355A02 / - Rladeblok2,lade1

[Epimedium sp.]
Particuliere collectie

Het bestuur van de in 1682 opgerichte botanische tuin is in handen van de VOC-bewindvoerder en Amsterdamse burgemeester Johan Huydecoper van Maarsseveen en apotheker-raadslid Jan Commelin. Beide hebben ook privé interesse in exotische planten en collectioneren voor eigen verzamelingen op hun buitenplaatsen. Jan Commelin heeft de dagelijkse leiding. Frederick Ruysch wordt aangesteld als hoogleraar botanie en anatomie. De nieuwe Hortus groeit in tien jaar tijd uit tot een geduchte concurrent van de gerenommeerde oudere Hortus van Leiden. Commelin en Huydecoper maken daarbij gebruik van hun uitgebreide netwerk van botanische geleerden en geïnteresseerde buitenplaats-eigenaren. Ook met Agnes Block is er contact en worden kennis en planten geruild.

Springer, L.A

Plattegrond "Hortus Medicus", ca. 1700
Kopie in inkt, ca. 1900. - 1 pentekening
FORUM - SPEC.COLL. - inv.nr.: 01.2032. 01 [map B66]

Gouverneur-Generaal Joannes Camphuys in Oost-Indië is bekend vanwege zijn zorg voor het *Amboinsche Kruidboek* van Georg Everhard Rumphius, over de planten van Ambon. Rumphius, een Duitse natuuronderzoeker in dienst van de VOC, wordt op Ambon achtervolgt door pech: hij raakt blind, zijn bibliotheek met manuscript en tekeningen gaat in vlammen op en vrouw en kind overlijden tijdens een aardbeving. Hij stuurt in 1692 een zending met zes boeken en tekeningen naar de net overleden Jan Commelin van de Amsterdamse Hortus met het schip De Waterland. Schip én manuscript gaan verloren tijdens een gevecht met Franse oorlogsschepen in de Indische Oceaan. Camphuys, die gelukkig een kopie heeft, laat opnieuw een tweede kopie maken en stuurt die in 1696 naar Nederland. De Heren XVII van de VOC houden echter uit vrees voor concurrentie in de specerijenhandel de publicatie zo'n vijftig jaar tegen, tot 1741.

Rumphius, G.E.

Het Amboinsch kruidboek : dat is beschryving van de meest bekende boomen, heesters, kruiden, land- en water-planten... = Herbarium Amboinense : plurimas complectens arbores, frutices, herbas, plantas terrestres et aquaticas...
Amsterdam [etc.]: Francois Changuion [etc.], 1741-1747. - 5 dl. in 2 bd.
FORUM - SPEC.COLL. - R333A01

Vanaf 1686 wordt op instigatie van de Commissarissen Jan Commelin en Johan Huydecoper van Maarseveen begonnen met het laten maken van '*Afteekeningen van verscheide vreemde gewassen, in de Medicyn-Hoff der Stadt Amsteldam*'. Het merendeel wordt gemaakt door Jan Moninckx en Maria, mogelijk zijn dochter. De verzameling van 425 prachtige, gekleurde aquarellen is dan ook vernoemd naar hen, de Moninckx-atlas. Alida Withoos krijgt in 1694 dertig gulden betaald voor het tekenen van dertien planten voor de atlas. Op twee bladen tekent ze twee verschillende planten. De *Aloe vera* (L.) tekent ze in twee delen op twee bladen waardoor het uiteindelijk

om 12 platen gaat. Ook zijn er twee platen van Johanna Herolts (een dochter van Maria Sybilla Merian). Alle vier hebben zij al eerder voor Agnes Block op de buitenplaats Vijverhof gewerkt. Dus behalve planten worden er ook kunstenaars uitgeruild. De atlas is te bekijken op de website van de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek:
<http://dpc.uba.uva.nl/collectiebotanie>. Door de Wageningse hortulanus Onno Wijnands zijn de planten gedetermineerd en is hun herkomst beschreven.

Wijnands, D.O.

The botany of the Commelins

Wageningen: Wijnands, 1983. - 232 p.

FORUM - STACKS - NN08201,951 | NN08200,951 | NN08202,951

De aquarellen dienen ook als uitgangsmateriaal voor een gedrukte plantencatalogus. De graveur van de prenten heeft echter meer aan een simpele lijntekening dan aan de prachtige aquarellen. Ten behoeve van deel 1 van de gedrukte catalogus maakt Jan Moninckx van de aquarellen aparte tekeningen in spiegelbeeld met Oost-Indische inkt, de Wageningse Moninckx-atlas. Na het etsen van de afbeelding op de plaat wordt deze in spiegelbeeld afgedrukt waardoor de prent weer het oorspronkelijke beeld geeft. De Wageningse Moninckx-atlas illustreert daarmee tevens een onderdeel van de praktijk van het drukken van prenten in de zeventiende eeuw. Van de enige tekening van Alida Withoos voor dit deel, de Aloe vera (L.), een compositie op twee bladen, moet een nieuwe afbeelding gemaakt worden zodat de hele plant op één plaat past.

Moninckx, J. ; Commelin, J.

Planten en gewassen tot Commelyn Horti medici

[Amsterdam]: [Moninckx], [1691-1697]. - 111 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R361B05

C. Simon Schijnvoet en Petersburg

De natuurhistorische wetenschap in die tijd staat met de ontdekking en aanwas van nieuwe soorten nog in haar kinderschoenen. De botanie is vooral een hulpwetenschap van de medische wetenschap. Voor de bestudering van exotische planten als onderdeel van het plantenrijk is de wetenschap grotendeels aangewezen op het geld en de inzet van vermogende liefhebbers. Een grote groep amateurs is gegrepen door de natuurhistorie in al haar facetten en vooral door een trendsettende verzamelwoede. In Amsterdam alleen al komen er in de Gouden Eeuw zo'n 90 verzamelingen voor. Een belangrijk onderdeel daarbij is een schilderijen- en/of tekeningencollectie, de artificialia. Dergelijke verzamelingen trekken ook buitenlandse belangstellenden zoals tsaar Peter de Grote.

In 1728 wordt in Amsterdam een '*uytmuntende Party Tekeningen en Prenten*' geveild uit de nalatenschap van Simon Schijnvoet. Zes van die tekeningen zijn van Alida Withoos. Zij zijn een onderdeel van het Konst-boeck van Simon Schijnvoet dat in het bezit is van de Bibliotheek Wageningen UR. Schijnvoet is een veelzijdig man die als verzamelaar, amateurarchitect en ontwerper op veel terreinen actief is geweest. Hij is in 1652 in Den Haag geboren en opgeleid tot zadelmaker. In Amsterdam bekleedt hij verschillende ambtelijke functies, onder andere bij het Aalmoezeniersweeshuis. In 1697 trouwt Schijnvoet voor de tweede keer, ditmaal met Cornelia de Rijck. Zij is gelijk Alida Withoos een dochter van een schilder en schildert vogels en Surinaamse insecten net als Maria Sybilla Merian. Vanaf 1703 wonen zij aan de Prinsengracht waar Alida Withoos na haar trouwen in 1701 is gaan wonen. Via zelfstudie in de bouwkunst en de tuinkunst bekwaamt hij zich in de architectuur en de vormgeving. Zijn modellenboek voor '*lusthof-cieraaderl*' draagt hij op aan Christoffel Brants.

Schijnvoet, S. ; Schijnvoet, J.

Voorbeelden der lusthof-cieraaden, zynde vaasen, pedestallen, orangiebakken, blompotten en andere bywerken etc.

Amsterdam: H. de Wit, [ca. 1721]. - 2 dl. : vnl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R350A04 / - R337A11

Schijnvoet is de bezorger van de uitgave van het tweede boek van Georg Everhard Rumphius, bekend als de Indische Plinius of de blinde ziener van Ambon, die in 1702 overlijdt. Dit boek over schelpen, gesteenten, koralen en dergelijke naturalia van Ambon is opgedragen aan Simon Schijnvoet en Hendrik d'Acquet, verzamelaars en bezitters van rariteitenkamers. De zestig tekeningen voor dit boek laat Schijnvoet maken door Maria Sybilla Merian. Ze wonen in de jaren negentig beiden in de Kerkstraat in Amsterdam. De collectie van Schijnvoet is in 1728 geveild waarna Merians tekeningen in Petersburg belanden.

Rumphius, G.E.

D' Amboinsche rariteitkamer, behelzende eene beschryvinge van allerhande zoo weeke als harde schaalvisschen, te weeten raare krabben, kreeften, en diergelyke zeedieren, als mede allerhande hoorntjes en schulpen, die men in d'Amboinsche Zee vindt: daar beneven zommige mineraalen, gesteenten, en soorten van aarde, die in d'Amboinsche, en zommige omleggende eilanden gevonden worden

T' Amsterdam: gedrukt by Francois Halma, 1705. - [28], 340, [43] p. : 1 frontisp., 1 portr., 60 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R342A09

In het Konst-boeck van Simon Schijnvoet liggen behalve de zes tekeningen van Alida Withoos, 123 tekeningen van Catharina Lintheimer. Waarschijnlijk heeft zij het album van Schijnvoet na zijn dood gekocht en gevuld met haar eigen tekeningen. Zij is een dochter uit een gegoede familie uit de achttiende eeuw die uit liefhebberij schildert. Van haar hand is het boeketje met voorjaarsbloemen. De planten in het Konst-Boeck zijn vooral algemeen voorkomende planten. Zo tekent Alida een Franse roos, de Rosa gallica 'Versicolor', een primula en een kivietsbloem. In het Konstboek liggen tevens ongesigneerde bloementekeningen met insecten en een Iris door Johannes Bronckhorst. Deze tekenaar kent Alida uit haar woonplaats Hoorn en tevens van de buitenplaats Vijverhof. Alle tekeningen van het Konst-boeck zijn te zien op onze website: <http://library.wur.nl/speccol>.

Uit: Konstboeck van Simon Schynvoet : [verzameling botanische illustraties]
[Amsterdam?: s.n., 1690-1750?]. - 142 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R355A02 / - Rladeblok2,lade1

Van Simon Schijnvoet zijn er ook tuinplattegronden bekend die door hem gemaakt zijn; onder andere van Petersburg aan de Vecht, de buitenplaats van Christoffel Brants, een welgestelde Amsterdamse koopman die contact heeft met Rusland en tsaar Peter de Grote. Van Brants is een portret afgebeeld in Schijnvoet's modellenboek voor '*lusthof-cieraaden*'. Brants steunt Peter de Grote bij diens strijd om vrije handelshavens en bij de aanleg van de stad Peterburg. In ruil voor zijn vriendschap wordt hij door Peter de Grote in de adelstand verheven. Brants sticht Petersburg aan de Vecht als een thuishaven in Holland voor de tsaar. De voorzijde van het huis ligt aan het water bij de vorstelijke aanlegsteiger zodat gasten die per boot aankwamen een mooie entree kunnen maken.

Stoopendaal, D. ; Leth, A. de

[De zegepraalende Vecht, vertoonende verscheidene gesichten van lustplaatsen, heeren huysen en dorpen; beginnende van Utrecht en met Muyden besluitende. - [2e ed. ?]

[Amsterdam: Wed. Nicolaus Visscher, ca. 1730]. - 14 p. : 1 krt., 98 aangezichten.
FORUM - SPEC.COLL. - R335A19

Tsaar Peter is een groot liefhebber van tuinen, buitenplaatsen en kunst- en rariteitenverzamelingen. In Nederland bezoekt hij onder andere de Amsterdamse Hortus, de naar hem genoemde buitenplaats Petersburg en Vijverhof. Bovendien laat hij verschillende kunst- en rariteitenkabinetten kopen, onder andere die van Frederick Ruysch en Simon Schijnvoet, inclusief de tekeningen van Maria Sybilla Merian. Zijn bezoeken aan Nederland maken veel indruk. Zijn bezoek aan Petersburg aan de Vecht gaat gepaard met een groot feest; de gevolgen voor de tuin zijn desastreus. Twee prenten uit het boek *De zegepraalende Vecht* van Daniel Stoopendaal zijn in de twintigste eeuw omgezet naar schoolplaten.

Waay, N. van der

Bezoek tsaar Peter de Grote aan Petersburg aan de Vecht, 1717. Schoolplaten voor de Vaderlandsche Geschiedenis. Groningen [etc.] : J.B. Wolters, [z.j.]. - Schoolplaat